

Atrof-muhit iqtisodiyoti: o'sish va barqarorlikni muvozanatlash**Abdumalikov Eldor Abduraxmon o'g'li**

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti

Moliya va moliyaviy texnologiyalar MMT-78 yo`nalishi

Ilmiy rahbar: **Abdisalom To'rayevich Umirov**

Iqtisodiy xavfsizlik kafedrası dotsenti PhD

Annotatsiya: Atrof-muhit iqtisodiyoti iqtisodiy nazariya va atrof-muhit siyosati chorrahasida joylashgan bo'lib, jamiyatlar iqtisodiy o'sish imperativlarini ekologik barqarorlik imperativi bilan qanday muvozanatlashi mumkinligi haqida tushuncha beradi. Ushbu dissertatsiya o'sish maqsadlarini tabiiy resurslar va ekotizimlarni saqlash bilan uyg'unlashtirish vazifasiga qaratib, ekologik iqtisodiyotning tamoyillari, muammolari va strategiyalarini o'rganadi. Nazariy asoslarni, empirik dalillarni va amaliy tadqiqotlarni har tomonlama tahlil qilish orqali tadqiqot iqtisodiy faoliyatning atrof-muhitga ta'sir qilish mexanizmlarini yoritishga va o'sish va barqarorlikni rag'batlantirish uchun mavjud bo'lgan siyosat vositalarini o'rganishga intiladi. Ushbu tashabbusga xos bo'lgan kelishuvlar, sinergiyalar va murakkabliklarni o'rganib chiqib, tezis jamiyatlar yanada barqaror va adolatli kelajak sari yo'lda qanday borishi mumkinligini chuqurroq tushunishga hissa qo'shishga qaratilgan.

Kalit so'zlar: Atrof-muhit iqtisodiyoti, iqtisodiy o'sish, barqarorlik, muvozanat, atrof-muhit siyosati, bozordagi muvaffaqiyatsizliklar, tashqi xususiyatlar, barqaror rivojlanish maqsadlari (SDGs), yashil o'sish, bozorga asoslangan asboblari, atrof-muhitni tartibga solish, tabiiy resurslarni baholash

Iqtisodiy rivojlanish va farovonlikka intilishda jamiyatlar ko'pincha o'sish maqsadlarini ekologik barqarorlik bilan muvofiqlashtirish muammosi bilan kurashadilar. Atrof-muhit iqtisodiyoti iqtisodiy faoliyat va tabiiy muhit o'rtasidagi murakkab o'zaro ta'sirlarni tushunish va o'sish va barqarorlikka yordam beradigan siyosatlarni ishlab chiqish uchun asosni taklif qiladi. Ushbu maqolada biz atrof-muhit iqtisodiyoti tamoyillarini o'rganamiz va iqtisodiy o'sishni atrof-muhitni muhofaza qilish bilan muvozanatlash strategiyalarini ko'rib chiqamiz.

Atrof-muhit iqtisodiyoti iqtisodiyotning resurslarni taqsimlash va iqtisodiy faoliyatning atrof-muhitga ta'sirini o'rganadigan bo'limidir. U qarorlar qabul qilish jarayonlarida ekologik xarajatlar va foydalarni ichkilashtirishga intiladi va shu bilan iqtisodiy rivojlanish barqaror va ekologik jihatdan mas'uliyatli tarzda amalga oshirilishini ta'minlaydi. Ekologik iqtisodning asosiy tushunchalari bozordagi muvaffaqiyatsizliklar, tashqi ta'sirlar va tabiiy resurslarni baholashni o'z ichiga oladi.

Bozordagi muvaffaqiyatsizliklar va tashqi omillar: atrof-muhit iqtisodining asosiy tamoyillaridan biri atrof-muhit resurslarini taqsimlashda bozor nosozliklarini tan olishdir. Iqtisodiy faoliyatning harajatlari yoki foydalari bozor narxlarida to'liq aks ettirilmaganda, ifloslanish yoki yashash muhitini yo'q qilish kabi tashqi omillar yuzaga keladi. Ushbu tashqi ta'sirlar tabiiy resurslardan ortiqcha foydalanishga va atrof-muhitning buzilishiga olib kelishi mumkin. Atrof-muhit iqtisodiyoti ushbu bozor muvaffaqiyatsizliklarini soliqlar, subsidiyalar va qoidalar kabi siyosat aralashuvlari orqali hal qilishga intiladi. Atrof-muhit iqtisodiyoti, shuningdek, an'anaviy iqtisodiy tahlillarda ko'pincha e'tibordan chetda qoladigan tabiiy resurslar va ekotizim xizmatlarini baholashni ham o'z ichiga oladi. Toza havo, suv va biologik xilma-xillik kabi resurslarga iqtisodiy ahamiyatga ega bo'lish orqali siyosatchilar iqtisodiy qarorlarni qabul qilish bilan bog'liq bo'lgan kelishuvlarni yaxshiroq tushunishlari mumkin. Shartli baholash va hedonik narxlash kabi usullar ekologik tovar va xizmatlarning iqtisodiy qiymatini baholash uchun qo'llaniladi, bu esa siyosiy qarorlar qabul qilishda yordam beradi.

Iqtisodiy o'sish va ekologik barqarorlik o'rtasidagi muvozanatga erishish iqtisodiy, ekologik va ijtimoiy mulohazani o'zida mujassam etgan ko'p qirrali yondashuvni talab qiladi. Asosiy strategiyalarga quyidagilar kiradi: barqaror rivojlanish maqsadlari (BRM): Birlashgan Millatlar Tashkilotining Barqaror Rivojlanish Maqsadlari atrof-muhit muammolarini hal qilish uchun asos yaratadi, shu bilan birga inklyuziv va adolatli iqtisodiy o'sishni rag'batlantiradi. Siyosatni SDGga muvofiqlashtirish orqali mamlakatlar iqtisodiy rivojlanishni ekologik jihatdan barqaror va ijtimoiy jihatdan qamrab oluvchi tarzda amalga oshirishlari mumkin.

Yashil o'sish siyosati: Yashil o'sish siyosati toza texnologiyalar, qayta tiklanadigan energiya va resurslar samaradorligiga investitsiyalarni rag'batlantirish orqali iqtisodiy o'sishni atrof-muhitning degradatsiyasidan ajratishga qaratilgan. Ushbu siyosatlar uglerod chiqindilari va ekologik izlarni kamaytirish bilan birga iqtisodiy rivojlanishni rag'batlantirishga qaratilgan.

Bozorga asoslangan vositalar: uglerod narxini belgilash mexanizmlari va emissiya savdosi sxemalari kabi bozorga asoslangan vositalar korxonalarni innovatsiyalar va yashil texnologiyalarga investitsiyalarni rag'batlantirish bilan birga atrof-muhitga ta'sirini kamaytirishga rag'batlantirishi mumkin. Atrof-muhit xarajatlarini o'z ichiga olgan holda, bu vositalar iqtisodiy rag'batlantirishni atrof-muhit maqsadlari bilan moslashtiradi. Atrof-muhitni tartibga solish: Hukumat qoidalari atrof-muhitni muhofaza qilish va iqtisodiy faoliyatning salbiy tashqi ta'sirlarni minimallashtiradigan tarzda amalga oshirilishini ta'minlashda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Emissiya standartlari, ifloslanishga ruxsat berish va yashash joylarini saqlash choralari kabi qoidalar tabiiy resurslar va ekotizimlarni himoya qilishga yordam beradi.

Xulosa: Atrof-muhit iqtisodiyoti iqtisodiy o'sishni ekologik barqarorlik bilan muvozanatlashning murakkab vazifalarini hal qilish uchun asos yaratadi. Iqtisodiy tamoyillarni atrof-muhit masalalari bilan birlashtirish orqali siyosatchilar inklyuziv va barqaror rivojlanishga yordam beruvchi strategiyalarni ishlab chiqishlari mumkin. 21-asrning dolzarb ekologik muammolariga duch kelganimizda, atrof-muhit iqtisodiyoti

barcha uchun yanada mustahkam va adolatli kelajakni qurish uchun yo'l xaritasini taklif qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Q.Mambetjanov. Iqtisodiyotni modernizatsiyalash sharoitida milliy hisoblar tizimini takomillashtirishning nazariy asoslari. // I.f.n. ilmiy darajasini olish uchun taqdim etilgan dissertatsiya avtoreferati. Toshkent – 2012. 8-9 betlar.
2. Hamroyev O.H. Iqtisodiy muvozanat va uni ta'minlash mexanizmlari. –T.: TDIU, 2004.
3. Казначевская Г.Б. Экономическая теория: Учебник. Ростов н/Д: Феникс, 2016. - 394 с.
4. Shodmonov Sh.Sh., Yusupov R.A. Zamonaviy bozor iqtisodiyoti nazariyasi va amaliyoti. – T.: TDIU, 2007.
5. Gray J., Rumpe B. Models for digitalization / J. Gray, B. Rumpe // Soft & Systems Modeling. – 2015. – Vol. 14. – Issue 4. – Pp. 1319-1320